

მაია ფირჩხაძე

გაკვეთილისადმი ანალიზური მიდგომები - სასწავლო პროცესის უმნიშვნელოვანესი დეტალი

სასწავლო პროცესში მასწავლებლის როლი უმნიშვნელოვანესია, მაგრამ შედეგის მისაღწევად განუზომლად დიდია თავად პროცესის სწორად წარმართვის მნიშვნელობაც. მასწავლებლის მუშაობის შედეგს სასწავლო პროცესში საგანმანათლებლო, აღმზრდელობითი და განმავითარებელი მიზნების სწორად ჩამოყალიბება და მასწავლებლის მიერ გამოყენებული მეთოდების ორგანიზება განსაზღვრავს. ცხადია, მუშაობის პროცესში ძნელი გასარკვევია, მიდის თუ არა გზა სასურველ ნიშნულამდე, ამიტომ უმჯობესია, შედეგებზე წინასწარ ვიზრუნოთ. ამ მიმართულებით მასწავლებელს ძალიან გამოადგება თავისი თუ სხვისი გაკვეთილისადმი ანალიზური მიდგომა.

ანალიზური მიდგომის ტიპებია: დიდაქტიკური, ფსიქოლოგიური, მეთოდური, ორგანიზაციული, აღმზრდელობითი და ა.შ. ფორმათა ასეთი სიმრავლე თავად გაკვეთილის მრავალგვარობიდან გამომდინარეობს. ანალიზისთვის განკუთვნილი გაკვეთილის სქემა მრავალნაირია და განსაზღვრული ხასიათის მონაცემებს ეფუძნება.

განვიხილოთ იგი X კლასის ისტორიის გაკვეთილის მაგალითზე:

თემის სათაური: „ეპოქის ოთხი მხარე“ (თვითანალიზის გაკვეთილისთვის მასწავლებელს შეუძლია შეარჩიოს ასეთი თემატური, კომბინირებული სათაურიც)

მოცემული გაკვეთილი სახელმძღვანელოს ერთ-ერთი ნაკვეთიდანაა - „ანტიკურობის აღორძინება“ და ეფუძნება იმ ფუნდამენტურ ცოდნას, რომელიც მოსწავლეებმა მიიღეს პროგრამის ამ ნაწილის გავლისას.

გაკვეთილის ტიპი: ცოდნის განზოგადებისა და სისტემატიზაციის გაკვეთილი.

გაკვეთილის ანოტაცია:

I ნაწილი

დავალება 1. ტექსტის გაცნობა:

ევროპის აღორძინების ხანა XIV ს-ის 40-იან წლებში დაიწყო და XVII ს-ის პირველ ათწლეულამდე გაგრძელდა. ანტიკური ტრადიციების ხელახლა აღორძინებას მრავალი პირობა უძღოდა წინ. უპირველეს ყოვლისა, ეს გახლდათ საქალაქო ცხოვრების დაწინაურება, ფულად-სასაქონლო ურთიერთობების ჩამოყალიბება და ფართოდ გავრცელება, სავაჭრო კონტაქტებისა და, საზოგადოდ, გეოგრაფიული თვალსაწიერის გაფართოება. ეს იყო გარკვეული საფეხური ფეოდალური ეპოქიდან ადრეულ კაპიტალიზმზე გადასასვლელად. ასეთმა პროცესებმა გაზარდა ადამიანის, ინდივიდის

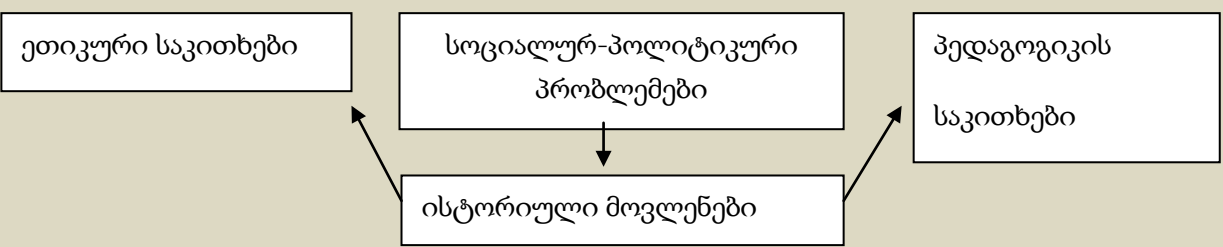
როლი, უფრო აქტიური გახადა პიროვნება, რამაც შეცვალა შუასაუკუნეობრივი კარჩაკეტილობის ტრადიცია, მოითხოვა სულიერი ცვლილებები. „შუა საუკუნეები“ მიიჩნიეს „ჩამორჩენილობად“, „ბარბაროსულ პერიოდად“. შეიცვალა დამოკიდებულებაც ისტორიის მიმართ. ჰუმანისტები ადამიანის როლს გადამწყვეტ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ისტორიული პროცესების მსვლელობაში, ამიტომ მოითხოვდნენ ისტორიული მოვლენების რაციონალურ ასახვას. მათთვის ძირითადად დამახასიათებელი იყო დაინტერესება სოციალურ-პოლიტიკური საკითხებით, რომლებიც მჭიდროდ იყო გადაჯაჭვული ეთიკასთან, ისტორიასთან, პედაგოგიკასთან.

...ჰუმანისტები ისტორიაში ხედავდნენ „პოლიტიკისა და პრაქტიკული ცხოვრების მასწავლებელს“, ამიტომ მოითხოვდნენ წყაროთა კრიტიკულ შესწავლას. ამით რენესანსის ეპოქამ ანტიკურობის მსგავსად კვლავ წინ წამოსწია ისტორიის პრაქტიკული დანიშნულების იდეა.

დავალება 2. უპასუხეთ კითხვებს:
. იწვევს თუ არა სამყაროზე წარმოდგენების შეცვლა სამყაროს შემეცნების გზების შეცვლას ან პირიქით?
. როგორ წარმოგიდგენიათ ამ პროცესში ისტორიული მოვლენების ადგილი?

გაკვეთილის ამ ნაწილის გაანალიზების შემდეგ მასწავლებელი ყურადღებით აანალიზებს მეორე ნაწილს:

II ნაწილი - პრაქტიკული სამუშაო: შეავსე სქემა და ჩამოწერე სავარაუდო პრობლემური საკითხები მითითებული პუნქტების მიხედვით:

III ნაწილი ცოდნის საფეხურების მაღალი დონეების გაანალიზებას ეხება, რაც, იმავდროულად, თავად მასწავლებლის მუშაობის შედეგების თაობაზეც მრავლისმთქმელია:

იმსჯელეთ: ა) რომელმა კონკრეტულმა სოციალურ-ეკონომიკურმა პრობლემამ შეასრულა ბიძგის როლი აღორძინების პერიოდის ისტორიოგრაფიის ჩამოყალიბებაში?
ბ) გამოყავით ამ პრობლემის ეტაპები და ჩაწერეთ უჯრებში:
[] → [] → [] → []
გ) რომელი იდეების ანალოგია გაგიჩნდათ თემის გაცნობისას? ჩამოთვალეთ ისინი. რატომ ფიქრობთ ასე?
დ) აქვს თუ არა ისტორიას პრაქტიკული მნიშვნელობა? ოდესმე თუ გამოგადგათ მისი ცოდნა?

სქემამ „ეპოქის ოთხი მხარე“, რომელიც შეივსო გაკვეთილის შეჯამებისას, საშუალება მისცა მოსწავლეებს, არა მარტო განეზოგადებინათ ისტორიული მასალა და სისტემაში მოეყვანათ იგი, არამედ ერთგვარი მეტაფორებით, ანალოგიებით გამოეყოთ ამ ეპოქის მეტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი მომენტები და წარმოედგინათ იგი სხვადასხვა მოსაზრების სახით.

ამგვარი ანალოგიებით აზროვნება სკოლაში არა მარტო შესაძლებელი, არამედ საჭიროცაა. პარალელურად თითოეული პერიოდის სირთულეებთან მოსწავლეთათვის ისტორია „უფრო ნათელი და დასამახსოვრებელი“ გახადა, ეს კი უმთავრესია, რადგან საშუალებას გვაძლევს, სისტემაში მოვიყვანოთ ცოდნა, განვაზოგადოთ, შევადაროთ, დავიმახსოვროთ აუცილებელი თარიღები და სხვ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი გაკვეთილი აგებულია მოსწავლე/მასწავლებლის თანამშრომლობის პრინციპზე. ამგვარი მუშაობით სქემა კიდევ უფრო საინტერესო და განმაზოგადებელი გახდა, რამაც, თავის მხრივ, ხელი შეუწყო ამ პერიოდის საერთო ისტორიული პროცესების გაცილებით ნათლად წარმოდგენას;

გაკვეთილის მსვლელობისას შესწავლილი მასალის განზოგადებამ მოცემული სქემით „ეპოქის ოთხი მხარე“ - ანტიკური პერიოდის ეპოქები დააღაგა პრობლემატიკის მიხედვით და ხელი შეუწყო ეპოქის საერთო გააზრებას, ისტორიული პროცესების ნათლად წარმოდგენას.

აღნიშნული გაკვეთილის მიზანი:

ა) გაკვეთილის საგანმანათლებლო მიზანია, ერთი მხრივ, ანტიკურობისა და აღორძინების პერიოდის შესახებ მოსწავლეთა ცოდნის აქტუალიზაცია, განზოგადება, სისტემატიზაცია და, მეორე მხრივ, ისტორიული აზროვნების, ისტორიული ცოდნის იმ განსაკუთრებული თვისებების წარმოჩენა მოსწავლეებში, რომელიც ხელს უწყობს მათ ინტელექტუალურ განვითარებას;

ბ) გაკვეთილის განმავითარებელი მიზანია დედუქციური ლოგიკური აზროვნების, მონოლოგის ხელოვნების, მიზეზშედეგობრივი კავშირების დანახვა და არგუმენტირების უნარების წარმოჩენა;

გ) გაკვეთილის აღმზრდელობითი მიზანია, გაუღვიძო მოსწავლეს ინტერესი, დამოუკიდებლად აწარმოოს წარსულის კვლევა, აჩვენო, დაარწმუნო, რომ წარსულის შესწავლით უკეთესად გავიგებთ დღევანდელობას და დავგეგმავთ მომავალს.

ანალიზისას გამოიკვეთა, რომ გაკვეთილი ისეთნაირად იყო დაგეგმილი, უზრუნველყოფდა დასახული მიზნისა და ამოცანის კომპლექსურობას და ურთიერთკავშირს; გეგმის კონსტრუირებისას გათვალისწინებული იყო კლასის ასაკობრივი თავისებურებებიც; ამოცანა შეესაბამებოდა სასწავლო მასალის შინაარსს, გამოყენებული იყო სწავლის სხვადასხვა მეთოდი - თხრობითი, ვიზუალური, ინტერაქციული;

აქტიური სააზროვნო გარემოს შესაქმნელად გაკვეთილზე გამოყენებულ იქნა მუშაობის შემდეგი ფორმები: „მასწავლებელი - კლასი“, „მოსწავლე - მოსწავლე“, „მოსწავლე - კლასი“;

ასევე - სწავლების სხვადასხვა ფორმა: ფრონტალური, წყვილებში, დამოუკიდებელი, ინდივიდუალური - რამაც გაკვეთილი ერთობ ეფექტური და საინტერესო გახადა; გამოიკვეთა საგანთაშორისი კავშირებიც ისეთ საგნებთან, როგორცაა ეკოლოგია, ბიოლოგია და ინფორმატიკა;

გაკვეთილის უფრო მეტი პროდუქტიულობისა და ცოდნის კონტროლისთვის გამოყენებულია საინფორმაციო-კომუნიკაციური საშუალებები, პრეზენტაციები და ტესტური დავალებები.

გაკვეთილი დაიწყო ორგანიზებულად, თუმცა მასწავლებელმა წახალისა კიდევ მოსწავლეები.

„სიტყვის ვარჯიშის“ გამოყენებამ მოსწავლეებს გაუმჯობესა მეტყველების უნარები, გააცოცხლა აზრები, განუვითარა არგუმენტირების უნარები;

შემდეგში მოსწავლეებმა დამოუკიდებლად განსაზღვრეს გაკვეთილის მიზანი და ამოცანა, შეძლეს გამოეყობათ ამ ეპოქის ძირითადი პრიორიტეტები, თუმცა უმჯობესი იქნებოდა, გაკვეთილზე მომხდარიყო მოსწავლეთა ცოდნის მეტი სრულყოფა, გაღრმავება, გაფართოება, მოსწავლეთა შეხედულებების მტკიცებულებებად ქცევა.

დაბოლოს, მოსწავლეებმა შეძლეს მოცემული სქემის საფუძველზე ისტორიული ცოდნა შეეხამებინათ საზოგადოების განვითარების კანონებთან.

ამავე დროს ცოდნის სრულყოფისა და განმტკიცებისთვის მათ შეასრულეს ტესტური სამუშაო ინტერაქციული ბარათების გამოყენებით და მაშინვე მიიღეს შედეგები, რომლებმაც გამოავლინა მოსწავლეთა ცოდნის საკმაოდ მაღალი დონე საბოლოო საკონტროლო ტესტური დავალების შესასრულებლად.

ანალიზური მიდგომებისთვის მნიშვნელოვანია, მიმოვიხილოთ გაკვეთილის ზოგადი სქემები:

1. სასწავლო დაწესებულება, კლასი, საგანი, ვინაობა, მოსწავლეთა რაოდენობა და დასწრება;
2. გაკვეთილის თემა და მისი საგანმანათლებლო, განმავითარებელი და აღმზრდელობითი მიზნები;
3. გაკვეთილის ორგანიზაციული მხარე, რომელშიც შედის მასწავლებლის მზადყოფნა გაკვეთილისთვის (გეგმა-კონსპექტი, დამხმარე მასალები და ა.შ.), მოსწავლეთა მზადყოფნა (სახელმძღვანელო, რვეული და ა.შ.), საკლასო სივრცის ორგანიზება (სისუფთავე, დაფა, ცარცი და ა.შ.);
4. გაკვეთილის ორგანიზაციულ სტრუქტურაში ყურადღება გამახვილებულია გაკვეთილის დროულად, მობილიზებულად დაწყებაზე, თანმიმდევრულობაზე, მისი ყველა ნაწილის ურთიერთკავშირზე, გაკვეთილის ტემპზე და ა.შ.;
5. საგაკვეთილო მასალის შინაარსობრივ ანალიზში აქცენტირებულია არჩეული სასწავლო მასალის საფუძვლიანობის დამტკიცება, პროგრამისა და მოსწავლის ცოდნის დონის შესაბამისობის ჩვენება, პრაქტიკული და თეორიული მასალის შეჯერება და სხვ.;

6. გაკვეთილის მიმართ საერთოპედაგოგიური და დიდაქტიკური მოთხოვნები მოიცავს გაკვეთილის შესაბამისად მომზადებულ გეგმა/კონსპექტს; სწავლების მეთოდების შერჩევას; სწავლების პროცესში დიდაქტიკური პრინციპების რეალიზებას; სწავლების დიფერენცირებული და ინდივიდუალური ხასიათის ჩვენებას; გაკვეთილის საგანმანათლებლო, აღმზრდელობითი და განმავითარებელი ასპექტების ურთიერთკავშირს;

7. მასწავლებლის მოღვაწეობა გულისხმობს მასწავლებლის ცოდნის მეცნიერულ ხასიათს, მის მიერ ახალი ცოდნის მიღწევადობისა და პედაგოგიური გამოცდილების გამოყენების შესაძლებლობას; სასწავლო მასალის გამტკიცების და მოსწავლეთა დამოუკიდებელი მუშაობის ორგანიზების შესაძლებლობას; მასწავლებლის შეკითხვებზე მოსწავლის ავტომატურ პასუხს; საშინაო დავალების მიცემასა და შემოწმებას; ვიზუალური ეფექტების წარმატებით გამოყენებას; კომუნიკაცია და ა.შ.;

8. მოსწავლეთა საქმიანობა გაკვეთილზე - ესაა სამუშაო ადგილის მომზადება; ქცევის წესების დაცვა გაკვეთილზე, აქტიურობა, ყურადღება; დამოუკიდებელი სამუშაოების ინტესიურობა; ზეპირი და წერილობითი კონტაქტი; მოსწავლეთა თეორიული ცოდნის გამოყენების შესაძლებლობა; მოსწავლეთა და მასწავლებლეთა ურთიერთობის, საზოგადოდ, კოლექტიური ურთიერთობის ხასიათი და ხარისხი;

9. დასკვნაში უნდა გამოიკვეთოს გაკვეთილის გეგმის შესრულების, გაკვეთილის მიზნის მიღწევის დონე; უნდა გამოიყოს გაკვეთილის ყველაზე საინტერესო ნაწილი; აღინიშნოს, რაზე გაამახვილეს ყურადღება მოსწავლეებმა; რა ცვლილებებია შესატანი უკეთესი შედეგისთვის და, საერთოდ, ზოგადად შეფასდეს გაკვეთილი.

ზემომოყვანილ საერთო სქემასთან ერთად არსებობს თვითანალიზის სქემებიც, რომლებიც ძალზე მნიშვნელოვანია. მათი დანიშნულებაა, მიზნის შესაბამისად უზრუნველყოს მასწავლებლის გაკვეთილის კონსტრუირება, შეუქმნას მას, საზოგადოდ, სწავლისთვის საჭირო ოპტიმალური პირობები და მოახდინოს გაკვეთილის კონსტრუირება. აღსანიშნავია, რომ თვითანალიზისას უმთავრესი ყურადღება ეთმობა დეტალების გამოკვეთას, რათა პედაგოგს შეუმჩნეველი არ დარჩეს არც ერთი წვრილმანი, რადგან ნებისმიერი დეტალი შესაძლოა ძალზე წაადგეს გაკვეთილის სწორად წარმართვას.

მაგალითად, გაკვეთილის თვითანალიზის სქემის შედგენისას გამოიკვეთება მასწავლებლის სამუშაო პროცესის შემდეგი ასპექტები:

❖ რა საგანმანათლებლო, განმავითარებელ და აღმზრდელობით მიზნებს მივალწიეთ გაკვეთილზე? რომელი იყო მათ შორის უმთავრესი და რატომ? როგორი იყო მათ შორის ურთიერთკავშირი?

❖ როგორი იყო გაკვეთილის სპეციფიკა? როგორი იყო მისი ტიპი? რა ადგილი უკავია მოცემულ გაკვეთილს, საზოგადოდ, თემაში, კურსის შინაარსში?

❖ როგორ იყო განაწილებული მოსწავლეთა ჩართულობა გაკვეთილის მთელ გეგმაში?

❖ რაციონალურად იყო თუ არა არჩეული გაკვეთილის სტრუქტურა და სწორად იყო თუ არა განაწილებული დრო გაკვეთილის ცალკეული ეტაპების შესაბამისად?

- ❖ გაკვეთილის რომელ ნაწილზე, რა მასალაზე დაისვა მთავარი აქცენტი?
- ❖ როგორ შეესაბამებოდა ერთმანეთს სწავლების მეთოდები და შინაარსი?
- ❖ როგორი შერჩეული შერჩეული იყო სწავლის მეთოდები?
- ❖ რატომ იყო უმჯობესი სწავლების დიფერენცირებული ფორმის გამოყენება გაკვეთილზე და როგორ მოხდა მისი რეალიზება?
- ❖ რით აიხსნება მოსწავლეთა ცოდნის შემოწმების გამოყენებული ფორმების უპირატესობა?
- ❖ რა გზით მოხერხდა გაკვეთილზე მოსწავლეთა შრომის ნაყოფიერების უზრუნველყოფა?
- ❖ რა საშუალებებით მოხდა მოსწავლეთა წახალისება, განტვირთვა გაკვეთილზე?
- ❖ შესრულდა თუ არა დასახული მიზანი და რატომ? რა ცვლილებებია აუცილებელი ამ ტიპის გაკვეთილის მომზადებისა და ჩატარებისას?

ცხადია, ზემომოყვანილი შეკითხვები ვერ ამოწურავს კონკრეტული გაკვეთილის ცალკეული ეტაპების ყველა მხარეს. მეტადრე, თუ გავითვალისწინებთ, რომ აქ ვერ გამოვიყენებთ შეფასების ისეთ ზედაპირულ ფორმას, როგორცაა: „მე ძალიან მომეწონა გაკვეთილი“, ან „მოსწავლეები და მასწავლებელი ნაყოფიერად მუშაობდნენ“, „გაკვეთილის მიზანი მიღწეულია“ და ა.შ. ამიტომ უმჯობესია, გაკვეთილის ანალიზის და თვითანალიზის სქემა მასწავლებლის მხედველობის არიდან არ დაეკარგოს და მხოლოდ გაკვეთილის დამთავრების შემდეგ არ გახდეს იგი ინტერესის საგანი.

თვითანალიზით აზრობრივად დალაგდა, თვალი გადაევიწი უკვე ჩატარებულ გაკვეთილს და შედეგები შეედარა იმ გეგმას, რომელიც არსებობდა დასაწყისში; ამით მასწავლებელს საშუალება მიეცა, დაენახა ჩატარებული გაკვეთილის ძლიერი და სუსტი მხარეები და ამ გზით მიღებული ანალიზი ექცია მომავალი გაკვეთილების ეფექტური კონსტრუირების საფუძველად.